

Simpozionul "Viitorismul azi. O sută de ani
de la lansarea manifestului futurist"
Institutul de Istoria Artei "G. Oprescu", 20 februarie 2009

MATTIS TEUTSCH ȘI ELABORAREA UNEI SEMIOTICI PLASTICE
ORIGINALE

GHEORGHE VIDA

Opera lui Mattis Teutsch¹ a parcurs mai multe etape distincte, deși artistul a negat, în rarele convorbiri publicate, orice încercare de periodizare și situare în tendințele dominante ale epocii, cu excepția unui interviu acordat ziaristului Ștefan Ilarie Chendi, apărut în ziarul brașovean *Pe drumuri noi* din 1929 și descoperit de noi în arhiva Sașa Pană, un document rar și revelator pentru opțiunile stimulative ale artistului, care și-a urmat, precum se știe, o cale cu totul originală.

Iată ce îi declara Mattis Teutsch lui Ștefan Ilarie Chendi: “Dintre cubiști, gen care a luat naștere și s-a dezvoltat în Franța, îmi place în primul rând Pablo Picasso [...]. Futurismul, gen dezvoltat mai mult în Italia, are artiști mari cum sunt Gino Severini, Umberto Boccioni și Luigi Russolo. Expresionismul este reprezentat prima oară prin Kandinsky cu simfoniile lui coloristice. Apoi expresioniști mari care îmi plac sunt: Marc Chagall, Jawlensky și Franz Marc. Dintre sculptori Archipenko, Rudolf Belling, apoi Barlach și Csaky Jozsef”².

Mai târziu va nega aceste eventuale înrâuriri în cunoscutul interviu din 1932, acordat lui Méliusz József, în care afirmă: “Nu am avut etape. Nici maeștri. Sunt copil al secolului XX și ca artist privesc dintr-un unghi sigur ceea ce se întâmplă și merg pe drumul meu consecvent, într-o singură direcție [...]”. Apoi, pentru a contrazice parcă ceea ce afirmase mai înainte declară: “Am pornit cu grupul lui Kassák, al revistei *Ma*, deci un grup revoluționar în ceea ce privește arta și concepția despre lume. De aici drumul meu m-a dus la gruparea berlineză “Der Sturm”, unde am expus împreună cu “Abstrakte Gruppe”. Legăturile mele m-au purtat către grupul din Köln numit “A bis Z”, în timp ce în fruntea acestei grupări de tip Bauhaus lucrau graficieni și pictori ca Franz W.Seivert, Heinrich Hoerle, Gert Arutz, care promovau în arta lor activismul social, deci și-au propus să vizualizeze formele concrete și relative. Eu iau drept dominantă nu atât fenomenele, ci

---

¹ Despre opera lui Hans Mattis Teutsch (1884-1960) s-au publicat numeroase studii, cataloage de expoziții și monografii. Dintre acestea din urmă menționăm: Zoltán Banner, *Mattis Teutsch*, București, 1974; Júlia Szabó, *Mattis Teutsch János*, Budapest, 1983; Mircea Deac, *Mattis Teutsch și realismul constructiv* [Mattis Teutsch er le réalisme constructif], Cluj-Napoca, 1985; Valéria Majoros, *Mattis Teutsch*, Budapest, 1998; Gudrun-Liane Ittu, *Artistul avangardist Mattis Teutsch* [L’artiste avant-gardiste, Sibiu, 2001; Tibor Almási, *A másik Mattis Teutsch*, Győr, 2001; Idem, *Mattis Teutsch a grafikus*, Győr, 2003. Amintim dintre studiile recente: Gheorghe Vida, *Hans Mattis Teutsch et les métamorphoses de l’avantgarde rpomaine*, “Ars”, 41, 2008, 2, pp. 166-188; *Mattis Teutsch artist al avangardei* [Catalog], Muzeul de Artă Brașov. Volumul cuprinde studii de Tibor Almási, Gudrun-Liane Ittu, Iulia Mesea și Gheorghe Vida.

² Ștefan Ilarie Chendi, *De vorbă cu dl. Mattis Teutsch*, “Drumuri noi”, Brașov, an I, nr. 3, 15 martie-5 aprilie 1929.

însuși omul. Și astfel, într-o anumită măsură sunt în opoziție cu ei. Am fost și la Paris în 1925”³.

Sunt mărturisiri de credință revelatoare și în ceea ce privește raporturile lui Mattis Teutsch cu mișcarea și ideologia futuristă, raporturi care nu sunt niciodată univoce, ci sublimate de un artist esențialmente preocupat de mișcare și o semiotică plastică originală consacrată mișcării. Opera sa, extrem de coerentă, urmează o evoluție treptată, de la un anumit tip de simbolism cu nuanțe secesioniste, manifestat în interpretarea naturii din jurul Brașovului și o propensiune spre anumite forme particulare ale expresionismului muzical, la decantarea în anii '20 a unei stilistici Art Déco, organic asimilată mai ales într-o serie de panouri decorative.

Așa cum vom vedea, va executa în acest spirit ilustrații pentru volumul său din 1931, denumit semnificativ *Kunstideologie*⁴, de care ne vom ocupa în continuare, ca de un fenomen târziu, de ecou și reflecție asupra futurismului. Este vorba de fapt, mai curând de un mod original prin care acest artist atât de singular, a asimilat în memoria sa figurativă tendințele revelatoare ale artei secolului XX.

Pentru a rămâne în acest perimetru al influențelor, amintim că unul din mentorii importanți care au contribuit la lansarea lui Mattis Teutsch, înainte de promovarea sa de către Herwarth Walden în manifestările revistei *Der Sturm*, a fost Lajos Kassák, care i-a deschis prima expoziție importantă în cadrul revistei *Ma* (octombrie 1917). El va avea observații premonitoare în ceea ce privește destinul lui artistic: “Venit dintr-o rusticitate naivă și ambițioasă, traversând Berlinul și Parisul, maturizat în munții nordici pentru a deveni o valoare destinată unor drumuri noi”⁵.

Între 1905 și 1908, deci cu puțin timp înainte de lansarea manifestului futurist, Mattis Teutsch se afla la Paris, în efervescenta nașterii unor curente determinante pentru stilistica secolului XX cum ar fi cubismul, fovismul și futurismul⁶. În anul 1925, deci

---

³ József Méliusz, *Látogatás Mattis Teutschnál* (În vizită la Mattis Teutsch), *Temesvári Hírlap*, 21 septembrie 1932.

⁴ Mattis Teutsch, *Kunstideologie. Stabilität und Aktivität im Kunstwerk*, Müller u.J. Kiepenheuer Verlag, Potsdam, 1931. Am utilizat ediția românească a acestei lucrări: Hans Mattis Teutsch, *Ideologia artei*, București 1975. Traducere de Melania Ioanițescu, cuvânt înainte de Mihai Nadin.

⁵ Lajos Kassák, *A Ma folyóirat első képiállítása. Mattis Teutsch János gyűjteménye* (Prima expoziție a revistei *Ma*. Colecția Mattis Teutsch). Catalog cu prefață de Lajos Kassák, Budapesta, 1917, pp. 3-5

⁶ Menționăm câteva studii dedicate futurismului utilizate de noi: Umbro Apollonio, *Der Futurismus. Manifeste und Dokumente einer künstlerischen Revolution. 1908-1918*, Verlag M. DuMont Schauberg, Köln, 1972; Giovanni Lista, *Les Futuristes*, Henri Veyrier, Paris, 1988; Caroline Tisdall, Angelo Bozzolla, *Futurism*, Thames and Hudson, London, 2000; Silvia Martin, *Futurism*, Taschen, Bonn, 2005.

într-o perioadă în care Mattis Teutsch își schimbă radical viziunea, îndreptându-se către un activism social, slujit de morfologia Art Déco, maestrul sau din tinerețe, Kassák, al cărui radicalism ascetic reușește cu greu să-l accepte pe Mattis Teutsch, cu toate că recunoaște marele său talent, scrie un articol consacrat lui Marinetti, publicat în revista *Ma* din 15 ianuarie, în care afirmă printre altele: “Fără îndoială că această mișcare a fost oportună și că a găsit în Marinetti reprezentantul ei cel mai autentic. Dar, asemeni tuturor novatorilor, Marinetti a trebuit deopotrivă să obosească în a combate trecutul. Iată de ce calea pe care a urmat-o nu-l putea duce direct spre viitor. Ea este întreruptă de zig zaguri și vaste ocolșuri fără logică. Și dacă am dori să facem un bilanț actual al activităților lui Marinetti, ar trebui să ne mulțumim cu un rezultat în mare parte negativ. Nu este un creator nou, fondator al unui nou regat, ci un titan eliberator. A deschis larg porțile, pentru că nu voia să piară la umbra ordinii burgheze și a frumuseții estetice, dar s-a rătăcit în libertate; în loc să dea formă plastică pe deplin conștient elementelor universului, el a permis din când în când evenimentelor exterioare, mecanicii și tehnicii și chiar războiului [...] să le confere propriile forme”⁷. Recunoaștem aici o serie de reproșuri și concepții specifice lui Kassák, cantonat într-un purism formal și ideatic particular ⁸.

Să examinăm acum din punctul de vedere al ecourilor futuriste posibile, mult transfigurate desigur, lucrarea atât de singulară, datorată lui Mattis Teutsch, intitulată *Kunstideologie* și apărută în seria Bauhausbücher, având ca subtilu semnificativ *Stabilität und Aktivität in Kunstwerk*. În introducerea remarcabilă prin lapidaritate ni se precizează de la bun început că: “Această carte prezintă bazele artei noi. Ea surprinde trecerea de la arta pasivă la cea activă. Artă. Reprezentarea plastică a participării la viață.”⁹. După aceste precizări artistul elaborează o adevărată semiotică vizuală, un limbaj nonverbal, paralel cu cel scriptic, în măsură să codifice programatic și evolutiv o nouă conceptualizare, de natură plastică, a comunicării. Efortul sau poate fi comparat cu cel al lui Paul Klee, numai că acesta din urmă pornește la implementarea unui nou limbaj vizual, de la desenele primitive sau ale copiilor, în timp ce Mattis Teutsch codifică

De asemenea vezi excelenta culegere de studii consacrate futurismului de revista “Ligeia”, nr. 69-72 (iulie decembrie), Paris, 2006, cu precădere analiza consacrată de Didier Ottinger raporturilor dintre futurism și avangardă: *Le Futurisme, la naissance de l'avantgarde*, pp. 37-46.

⁷ Preluăm aceste referințe din cartea lui Giovanni Lista, op. cit., pp. 222-224.

⁸ Pentru Lajos Kassák vezi printre altele: *Lajos Kassák y la vanguardia ungară*, Ivam Centre Julio Gonzalez, 14 julio - 26 septiembre 1999 [Catalog coordonat de Maria Casanova]. Mattis teutsch este prezentat la pp. 141-148 cu picturi, sculpturi și gravuri.

limbajul verbal într-o structură geometrică, dar și dinamică extrem de elaborată, care să-i permită transmiterea unor mesaje civilizatoare. Ilustrațiile la *Kunstideologie* probează elocvent apropierea de tematica futuristă, tematică legată de energetismul latent al personajelor canonice propuse de Mattis Teutsch ce înglobează și componenta modernă, sportivă a vieții active.

*Mattis Teutsch - Ilustrație la volumul **Kunstideologie***

Se reexaminează evolutiv întreaga transformare conceptuală a limbajului, evoluție prezentată schematic și deductiv, conform trinomului: punct – linie - suprafață, trinom

---

⁹ Hans Mattis Teutsch, *Ideologia artei*, ed. cit., p.15.

cunoscut de la Kandinsky până la cubo-futuriștii ruși, reinterpretat de Mattis Teutsch într-o sintaxă originală, capabilă să-l definească. Se degajă din praxiologia lui Mattis Teutsch, care pornește de la futurism, de la ideea de dinamism care, pe măsură ce viziunea artistului se coagulează mai bine, ajunge la stabilitate și perenitate. Într-o definiție caracteristică el opune arta tehnicii, situându-se astfel în opoziție cu percepțiile futuriste. “Spiritul tehnic al epocii - tehnica consumă și este consumată - arta este eternitate”¹⁰. Este marea lecție a operei lui Mattis Teutsch.

---

¹⁰ Idem, p. 81. Aceste idei își găsesc o neașteptată corespondență într-o carte consacrată analizei structurale a artei, scrisă de Jack Burnham: *Kunst und Strukturalismus*, DuMont, Köln, 1973, cu precădere capitolul “Strukturele Analysen”, pp. 64-162